

УДК 005.336:658.152

С.М. Дідух,

асистент, кафедра економіки промисловості, Одеська національна академія харчових технологій

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено основні властивості інвестиційного потенціалу. Наведено принципи, у відповідності до яких має бути побудована система оцінки інвестиційного потенціалу. Представлено загальний алгоритм оцінювання інвестиційного потенціалу підприємства..

The basic properties of investment potential are defined. Principles according to which the system of an estimation of investment potential should be constructed are resulted. The general algorithm of estimation of investment potential of the enterprise is presented.

Ключові слова: *інвестиційний потенціал, принципи, підходи, властивості, складові, алгоритм оцінки.*

Вступ. Усталена модель економічного розвитку світу зазнала удару з боку глобальної економічної кризи та вимушено вступає у період трансформації. Усе більше провідних економістів закликають до реформування існуючих механізмів взаємодії економічних суб'єктів. Критиці піддаються такі базові елементи економічної системи, як рейтингове оцінювання, механізми валютного регулювання, функціонування фондових бірж.

У цих умовах основною задачею науковців усього світу є розробка та впровадження дієвих моделей подолання кризових явищ на основі активізації інвестиційних та інноваційних процесів. Зокрема, підвищується актуальність покращення ефективності управління інвестиційним потенціалом (ІП).

На жаль, дослідження проблематики управління ІП підприємств мають здебільшого теоретичний характер. Переведення їх у практичну площину є невідкладною науковою задачею.

Постановка завдання. Метою даної роботи є розробка та обґрунтування принципів побудови системи оцінювання ІП підприємств на основі використання наявного теоретичного базису. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити основні властивості та характерні риси ІП;
- визначити вимоги до системи оцінювання ІП;
- навести загальний алгоритм оцінки ІП.

У процесі підготовки роботи були використані наступні методи дослідження: порівняння, аналіз і синтез, системний підхід та формалізація.

Результати. Для формування методологічних основ оцінки ІП підприємства звернемося до визначення даного поняття, наведеного у попередніх роботах [1].

Під ІП ми розуміємо здатність підприємства реалізувати сукупність інвестиційних можливостей підприємства щодо генерування додаткових потоків капіталу завдяки мобілізації та ефективному відтворенню наявних ресурсів з метою підвищення вартості об'єкту інвестування.

Для більш повного розуміння сутності ІП наведемо декілька тверджень, які є незаперечними для більшості дослідників даної проблеми [2-6]:

1. На залучення інвестиційних ресурсів у більшій мірі можуть розраховувати ті суб'єкти, які довели свою спроможність ефективно їх використовувати. Тобто отримувати високий дохід на вкладений капітал, виплачувати дивіденди, забезпечувати прибутковість активів, допускати прийнятний ризик і гарантувати недоторканність вкладень, незалежно від політичних, економічних й інших факторів зовнішнього середовища.

2. ІП є складною та багатоаспектною характеристикою підприємства та має цілий рід складових.

3. ІП об'єкту вищого рівня (регіону, країни) складається з потенціалів об'єктів нижчого рівня, але не дорівнює їх простій сумі. Це пояснюється ефектом синергізму, а також необхідністю врахування фактору інфраструктури.

4. ІП характеризується як кількісними показниками (визначаються на основі даних статистичної та фінансової звітності), так і якісними, що не піддаються однозначній числовій оцінці. Тому актуальною науковою задачею є ефективне поєднання цих двох груп показників.

5. Основою оцінки ІП підприємства більшість авторів все ж таки вважає фінансові показники [4-6].

6. При оцінці ІП важливу роль відіграє оцінка ризику та його співвідношення із можливими вигодами від інвестування. Тому «управлінню ризиком» має бути відведене центральне місце у системі дослідження ІП.

До ключових властивостей ІП слід віднести цілісність, динамічність, взаємозамінність та взаємозалежність його складових, здатність до накопичення, самовідтворення та реалізації:

1. Цілісність – складові ІП постійно взаємодіють між собою задля досягнення спільної стратегічної мети – максимізації вартості підприємства. Стратегічній меті підпорядкована ціла група тактичних цілей: задоволення потреб споживачів, збільшення частки ринку, збільшення прибутку тощо.

2. Взаємозамінність – недостатній рівень розвитку однієї складової потенціалу може компенсуватись до певної міри визначним розміром його інших елементів.

3. Взаємозалежність – відсутність окремої складової інвестиційного потенціалу призводить до нівелювання значимості інших.

4. Динамічність – ІП не є постійною величиною й змінюється на протязі усього життєвого циклу підприємства. Окрім того, величина інвестиційного потенціалу відрізняється в залежності від проміжку часу, що береться до уваги.

5. Здатність до накопичення. У процесі ефективної господарської діяльності інвестиційні можливості поєднуються, що до певної межі позитивно впливає на сукупну величину ІП.

6. Здатність до самовідтворення – у процесі реалізації наявних інвестиційних можливостей підвищується не лише вартість об'єкту інвестування, але й відбувається збільшення ІП.

При побудові системи оцінювання ІП в першу чергу слід орієнтуватись на потреби її майбутніх користувачів, тобто потенційних інвесторів різного роду. Відповідно до цього, визначимо принципи, які мають бути закладені в основу системи оцінки ІП підприємств:

1) достовірність – вхідні дані повинні бути загальнодоступними, мають використовуватись показники, розрахунок та значення яких є зрозумілими та загальноприйнятими;

2) всебічність – у повній мірі мають бути враховані різні аспекти ІП, оцінений потенціал залучення та потенціал використання;

3) прикладний характер – система оцінювання має бути пристосованою до використання у практиці підприємств. Отримані результати мають бути основою для формування пропозицій, вказувати на шляхи покращення існуючого становища;

4) наочність – для повноцінного сприйняття результатів мають максимально широко використовуватись графічні засоби;

5) однозначність – отримані результати не повинні допускати подвійних трактувань.

6) універсальність – система має бути пристосованою до оцінки підприємств різних галузей та регіонів, але при цьому повною мірою враховувати їх специфічні якості.

Як було зазначено вище, ІП має складну структуру. Тому в економічній літературі використовуються різні методичні підходи до оцінки ІП. На наш погляд, найбільш обґрунтованими з них є наступні:

1. Вартісний підхід. Відповідно до нього ІП визначається як різниця між майбутньою та поточною вартістю підприємства при тому, що зміна вартості відбулася внаслідок реалізації інвестиційних проектів.

$$ІП = ВП_1 - ВП_0, \quad (1)$$

де ІП – величина інвестиційного потенціалу,

ВП₁ – максимально можлива ринкова вартість підприємства, що може бути досягнута завдяки реалізації інвестиційних можливостей,

ВП₀ – поточна ринкова вартість підприємства.

Цей метод найбільш повно відображає економічну сутність інвестиційного потенціалу. Однак недоліком даного підходу є неможливість точного визначення майбутньої вартості підприємства із урахуванням непередбачуваних факторів зовнішнього середовища. Також поза увагою лишається вплив різних складових потенціалу на приріст вартості. Тому цей метод може бути використаний лише для загальної оцінки ІП

2. Експертна оцінка – передбачає визначення рівня ІП групою спеціалістів належної кваліфікації на основі визначеного переліку показників. При цьому ІП може оцінюватись як взагалі, так і за окремими складовими. Очевидним недоліком підходу є велика доля суб'єктивності. Проте він добре пристосований для оцінки складових які мають якісний характер. На наш погляд, відмовлятись від використання експертних оцінок недоцільно. Вони мають застосовуватись як елемент комплексної системи оцінювання.

3. Оцінка на основі узагальнюючого показника. У якості узагальнюючого показника деякі автори використовують, наприклад, показник раціонального обсягу додаткового інвестування коштів, за якого забезпечується найвищий рівень прибутковості інвестицій, вкладених у дане підприємство [5]. Можливе використання й інших показників. При цьому бажаним є використання показника, що повністю та без залишку дезагрегується на групу часткових. При цьому часткові показники характеризують різні складові ІП. Однак, на нашу думку, оцінка такої багатоаспектної характеристики підприємства як ІП за допомогою одного та подекуди штучно отриманого показника є недостатньою. Даний підхід може бути корисним при проведенні поверхневої оцінки ІП, проте є явно недостатнім для прийняття стратегічних інвестиційних рішень.

4. Комплексний підхід – передбачає різнобічну оцінку ІП на основі групи показників із можливим залученням експертів. Його перевагою є можливість повноцінного врахування усіх аспектів ІП, можливість удосконалювати методіку з урахуванням сфери діяльності підприємства тощо. Цей метод широко використовується інвестиційними фондами і не виключає часткового застосування перерахованих вище підходів. При цьому розумно поєднуються різні методичні підходи оцінки ефективності діяльності економічних суб'єктів (графічний, матричний, факторний аналіз тощо). Вони органічно доповнюють один одного при оцінці різних складових ІП. Водночас недоліком даного підходу є його трудомісткість, що пояснюється тривалістю збору вихідної інформації, проведенням детальних попередніх розрахунків тощо. Тому важливою задачею при використанні даного підходу є оптимізація кількості показників для оцінки та ефективне комбінування найбільш доцільних часткових методологічних прийомів.

На нашу думку, загальний алгоритм оцінювання ІП повинен мати наступний вигляд.

1. Вибір об'єктів оцінювання – повинен здійснюватись у відповідності до інтересів інвесторів, що здійснюють оцінку. Підприємства мають бути поєднані за

територіальною чи галузевою приналежністю.

2. Визначення груп ключових показників для кожної зі складових інвестиційного потенціалу. Показники мають бути поділені на базові (універсальні для підприємств різних галузей) та специфічні (обираються із урахуванням галузевих особливостей). Мають використовуватись показники, які є загальноприйнятими та широко розповсюдженими на підприємствах, показники, на основі яких приймаються рішення про ефективність діяльності підприємств та доцільність інвестування.

3. Розрахунок одиничних показників оцінки ІП підприємства.

4. Визначення показників діяльності підприємства, які мають якісний характер, експертним шляхом. Кількість таких показників має бути обмеженою та складати до 30 % від їх загальної кількості. Це дозволить зменшити рівень суб'єктивності при подальшому оцінюванні.

5. Розрахунок на базі часткових показників інтегрального показника оцінки рівня окремих складових інвестиційного потенціалу.

6. Уточнення із урахуванням галузевої специфіки критеріїв переведення розрахованих показників у бальну шкалу.

7. Оцінка інвестиційного потенціалу підприємства на основі показників оцінки різних його складових.

8. Обґрунтування висновків та рекомендацій за результатами оцінки.

Висновки. Запропонована характеристика властивостей ІП підприємств дозволяє більш глибоко зрозуміти його природу. Обґрунтування та систематизація вимог до системи оцінки ІП сприяє логічній побудові алгоритму дослідження цієї категорії. Перспективним напрямком подальшої роботи над даною темою є визначення показників оцінки ІП за складовими, дослідження взаємоз'язку між ними та обґрунтування критеріїв переведення кількісних показників та експертних оцінок у відносну (бальну) шкалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дідух С.М. Теоретико-методологічні основи інвестиційного потенціалу підприємства // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 237: В 6 т. – Т. V. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – с.1244-1252.
2. Управління потенціалом підприємства. Навчальний посібник // Должанський І.З., Загорна Т.О., Удалих О.О., Герасименко І.М., Ращупкіна В.М. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.
3. Чуб Б. А. Оценка инвестиционного потенциала субъектов российской экономики на мезоуровне. Под ред. д. э. н. Бандурина В. В. – М.: БУКВИЦА, 2001, 227 с., с ил.
4. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навч. посібник / Федонін О.С., Репіна І.М., Олексик О.І. – К.: КНЕУ, 2004 – 316 с.
5. Сегедій О.М. Інформаційне забезпечення оцінки інвестиційного потенціалу підприємств // Наукові праці ДНТУ. Сер.: Економічна, випуск 75. – Донецьк: ДонНТУ, 2004. - С. 165-169.
6. Бакаєв Л. О. Кількісні методи в управлінні інвестиціями: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 151 с.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2009 р.

